

”Ius Valachicum” la valahii gorali din evul mediu. Perspectiva istoricului polonez Grzegorz Jawor

Distribuie articolul

Din păcate foarte puțini istorici români s-au ocupat de istoria dreptului românesc sau de dreptul cutumiar la valahii gorali din Carpații Păduroși. Subiectul a fost atins tangențial de istoricii români Nicolae Iorga, Silviu Dragomir sau P.P. Panaitescu. Singurul care a scris exhaustiv despre fenomenul dreptului românesc la valahii gorali din Polonia medievală a fost Mototolescu Dumitru, cu celebra sa carte ”Jus valachicum în Polonia”, publicată la București, în 1916. Istoricul român îmbină armonios teoria autohtonă a continuității daco-romane cu fenomenul secular al transhumanței, dar și al colonizărilor dispuse din partea regilor Ungariei sau Poloniei, precum și al înrudirii dintre cnezii maramureșeni, moldoveni cu cei polonezi. În Carpații Păduroși din zorii evului mediu a funcționat ”Ius Valachicum” – un sistem juridic specific păstorilor români aflați în transhumanță pe coamele Carpaților de la Dunăre până în Silezia sau Moravia. Din secolul al X-lea, conform istoricilor polonezi, valahii au dus în munții din Cehia, Slovacia și Polonia meșteșugul păstoritului, dar și pe cel al prelucrării lemnului, dar și o economie montane. Valahii gorali și-au păstrat muzica, legendele și tradițiile, însă au adoptat limba poloneză, cu multe cuvinte pastorale din proto-română. Goralii valahi sunt azi de religie romano-catolică sau greco-catolică și au în dialectul lor numeroase cuvinte românești, precum: măgură, cătun, mioară, fluier, vatră, brânză sau merinde. De asemenea, în cărțile de telefon din regiunea Zakopane pot fi regăsite și azi nume precum Walach, Wlach sau Woloch. Spre exemplu, în satul Koniakow, așezarea situată la cea mai mare altitudine din Polonia (760 m), oamenii sunt mândri de originile lor românești și consideră România drept țara strămoșilor lor. Coloniștii valahi sau români erau oameni liberi, care și-au asumat și rosturi militare, după cum arată privilegiile primite de valahi în anul 1377 din partea regelui Poloniei. Istoricii polonezi nu au reușit să depășească însă bariera istoriografică a recunoașterii faptului că valahii sunt de fapt localnici, încă de dinainte de venirea slavilor. Poate au trăit împreună în anumite perioade de timp ca și astăzi. Ca urmare a faptelor de arme, fiind recunoscuți ca viteji, mulți dintre conducătorii valahilor au primit privilegii nobiliare, după cum atestă și documentele care se referă la asediul orașului Nowy Sacz din anul 1509. În acea epocă, în care, practic, migrația românilor în sudul Poloniei era aproape de final, în perspectiva cercetătorilor polonezi, existau peste 500 de așezări din regatul polonez care foloseau ”Ius valachicum”. Valahii din Polonia au devenit cu timpul în epoca modernă parte integrantă a națiunii poloneze, însă fără să renunțe la moștenirea culturală a strămoșilor lor. (Claudiu Pădurean, Goralii, polonezii cu origini românești, România Liberă, 26 septembrie 2016). Goralii valahi (gorale) este considerat de către istoricii polonezi ca un grup etnic de origine română, azi pierdut în marea slavă, trăind la sud de Cracovia, în munții Tatra, ramificându-se până prin Slovacia (unde sunt semnalați în 43 de sate). Dialectul valahilor aparține limbii poloneze în prezent și conține termeni slovaci sau românești. Poate că nu întâmplător acești munți, Carpații Păduroși în hărțile medievale erau denumiți după totemul dacilor ”lupul” (vezi Mircea Eliade): Mons Lupi (Munții Lupilor) și Kaltberg (Muntele Înghețat). Așa erau numiți Carpații de nord pe hărțile veacului al XVI-lea, asta, poate, pentru a-i opri pe curioși să se apropie de acest tărâm puțin cunoscut. Denumirea pare specifică unui ținut ancestral hiperboreean de peste timpuri. (Teofil Ivanciuc, Muntenii misterioși din Carpații Nordici, Contributors.ro, 20 octombrie 2013). Denumirea Muntele Rece este un toponim specific în Carpați.

”Ius Valachicum”, sau dreptul vlah, a reprezentat un sistem juridic specific și bine structurat, care a guvernat comunitățile pastorale vlahe din diverse regiuni ale Europei Centrale și de Est în Evul Mediu și în perioada premodernă. Originile sale sunt încă dezbătute de istoricii polonezi și astăzi, existând mai multe teorii. Una dintre acestea sugerează o legătură cu tradițiile juridice romane, adaptate la specificul vieții pastorale a vlahilor. Alții accentuează evoluția organică, ca drept cutumiar, modelat de interacțiunea cu alte sisteme juridice și de condițiile geografice specifice. Istoricul polonez Grzegorz Jawor s-a ocupat relativ recent de problema dreptului la valahii gorali din Munții Tatra. Istoricul polonez, la fel ca înaintașii săi, nu reușește să depășească o barieră psihologică, adică, în sensul că valahii gorali sunt păstori români autohtoni, urmași ai dacilor și daco-romanilor care s-au amestecat cu coloniștii români aduși de regii Ungariei sau Poloniei în acești ”munți ai lupilor”, îmbrăcați de păduri ancestrale, în care doar localnicii munteni autohtoni puteau supraviețui condițiilor vitrege ale ”muntelui înghețat”. Grzegorz Jawor este în prezent un istoric polonez recunoscut care s-a specializat în istoria medievală a Poloniei, cu un accent deosebit pe istoria satului polonez, aflat la tranziția dintre Evul Mediu și perioada modernă. Este cunoscut mai ales pentru cercetările sale asupra ”Ius Valachicum” și a colonizării vlahe în regiunile sud-estice ale Poloniei. Istoricul Jawor utilizează cu acribie un tip de abordare superioară, bazat pe surse primare, analizând în detaliu documente arhivistice pentru a reconstrui imaginea istorică a valahilor gorali. Această interpretoare surprinzătoare de profundă este remarcabilă prin acuratețea și rigoarea cercetării sale, deși cu limitele ideologice

ale istoriografiei poloneze. Cercetările sale asupra ”Ius Valachicum” demonstrează o tematică multidisciplinară, integrând aspecte juridice, economice, sociale și antropologice. Istoricul a publicat numeroase articole științifice și studii în reviste și volume academice poloneze și internaționale, majoritatea dedicate lui ”Ius Valachicum” și ”colonizării vlahe” din Polonia. Lucrările sale sunt apreciate pentru acuratețea analizei, rigoarea documentară și contribuția semnificativă la înțelegerea unui aspect complex și inedit al istoriei Poloniei. Grzegorz Jawor este profesor la Universitatea Maria Curie – Skłodowska din Lublin, ceea ce indică o recunoaștere academică semnificativă a muncii sale. Afilierea la această universitate prestigioasă subliniază statutul său de cercetător reputat și recunoscut în comunitatea academică. Deși nu există încă o biografie publică detaliată despre valahii gorali, totuși lucrările lui Grzegorz Jawor și afilierea sa academică au contribuit clar la o expertiză semnificativă în acest domeniu de antropologie.

Celebru studiu ”Ius Valachicum în Polonia medievală”, mai precis din regiunile Chełm și Lublin, a fost publicat inițial de Grzegorz Jawor, în revista românească „Istros” (editată de Muzeul Brăilei – Carol I) și apoi dezvoltat și publicat în ”Res Historica” nr. 40/2015. Autorul polonez a analizat cu acribie documente arhivistice medievale pentru a reconstrui imaginea ”colonizării” vlahe în aceste regiuni ale Poloniei regale. Istoricul polonez consideră colonizarea valahilor firavă, fiind concentrată în zonele mai puțin fertile, nepotrivite agriculturii intensive. Acesta sugerează subtil că prezența vlahilor a fost completată în principal de proprietarii de sate, care au integrat activități pastorale în economia locală, prin instalarea de familii vlahe aduse din sud: Maramureș, nordul Moldovei sau Transilvania. Istoricul polonez eludează concepția istoriografică românească privind autohtonismul valahilor păstori în Munții Tatra. Este revelant la acest studiu faptul că autorul consideră ”Ius Valachicum” un drept care nu se concentra doar la zonele muntoase, așa cum se sugerează uneori în literatura istorică. Satele vlahe menționate în documente sunt localizate la o distanță de circa 300 km de zonele muntoase, contrazicând astfel percepția tradițională a lui ”Ius Valachicum” ca un fenomen exclusiv montan. Această constatare a istoricului polonez este o contribuție originală și implică o reevaluare a înțelegerii privind extinderea și caracteristicile ”Ius Valachicum” în zonele de câmpie, nu numai în cele alpine. ”Ius Valachicum”, așa cum este descris în documentele analizate de autor, se caracterizează printr-o serie de aspecte juridice specifice: gestionarea comunală a resurselor și importanța proprietății comune, în special a pășunilor și pădurilor, în contrast cu sistemul feudal bazat pe proprietatea privată. Aceasta reflecta organizarea socială a comunităților vlahe, bazată pe cooperare și solidaritate. Era, de fapt, stilul românesc al devălmășiei juridice a pământurilor conform obștii arhetipale provenite de la vechii daci și obștii proto-române. Autorul polonez se referă, de asemenea, și la mecanisme de rezolvare a conflictelor. Astfel, sistemul juridic prevedea mecanisme proprii de soluționare a disputelor, adesea prin intermediul unor adunări sau instanțe locale, unde bătrânii sau reprezentanți ai comunității jucau un rol crucial. Vezi sfatul bătrânilor din satele românești medievale. Grzegorz Jawor a relevat, cu asiduitate, în studiul său și interacțiunea cu dreptul feudal. ”Ius Valachicum” nu a existat deci izolat, ci a interacționat cu dreptul feudal dominant în Polonia nobiliară. Documentele studiate ilustrează relații complexe, variind de la coexistență, la subordonare, sau chiar conflicte între autoritățile poloneze și vlahii care doreau să-și apere tradiția legislativă strămoșească. În legătură cu dreptul cutumiar, majoritatea normelor lui ”Ius Valachicum” erau transmise oral, adaptându-se la condițiile specifice ale timpului și locului. Documentele scrise, când există, oferă doar o imagine parțială a sistemului juridic. Istoricul polonez consideră că structura socială a comunităților vlahe a fost esențială pentru înțelegerea lui ”Ius Valachicum”. Bazate mai ales pe legăturile de rudenie, structurile locale de guvernare și interacțiunile cu comunitățile din jur au jucat un rol semnificativ în menținerea și evoluția dreptului cutumiar, care a păstrat specificul și originalitatea organizării sociatare la valahii gorali.

Studiul prezintă mai multe exemple concrete de aplicare a ”Ius Valachicum” în regiunile Chełm și Lublin, ilustrând astfel complexitatea interacțiunii cu dreptul feudal polonez. De exemplu despre împărțirea moșiilor: un caz din 1516 detaliază împărțirea moșiilor între moștenitori, inclusiv menționarea contribuțiilor specifice ale satelor vlahe (miere, brânză, piei de nevăstuică etc.) Alte documente din 1482 descriu împărțirea terenurilor între frați, evidențiind diferența între populația valahă și cea poloneză, atât în ceea ce privește contribuțiile, cât și măsurarea terenurilor. Un alt document din 1481 prezintă un caz de angajare a moșiilor pentru garantarea unei dote, subliniind importanța acestora în economia locală. În legătură cu conflictele juridice din anul 1493, autorul prezintă un conflict între episcopul catolic de Chełm și un proprietar de terenuri care scoate în evidență modul în

care dreptul vlahilor se intersecta cu jurisdicția feudală. Iar privind tranzacțiile funciare un alt caz din 1488 ilustrează o vânzare de proprietate, evidențiind rolul ”Ius Valachicum” în stabilirea relațiilor dintre vlahi și proprietarii de terenuri din alte comunități. Analiza acestor documente relevă varietatea situațiilor în care a fost aplicat ”Ius Valachicum”, demonstrând adaptabilitatea și evoluția sa în timp, dar și vechimea acestui drept înainte de cel feudal polonez. Din texte reiese clar preeminența dreptului valah în fața celui nobiliar sau regal polonez în Carpații Păduroși, ceea ce arată că acest drept strămoșesc ”Ius Valachicum” era mai vechi decât dreptul polonez medieval. Exista de fapt o legislație românească autohtonă. Prin întărirea regatului Poloniei influența ”Ius Valachicum” a scăzut treptat în secolele următoare, din mai multe motive, conform autorului polonez. Acestea au fost: consolidarea puterii statului polonez, integrarea vlahilor în sistemul feudal și abandonarea graduală a practicilor pastorale tradiționale care au condus la dispariția sa treptată spre bucuria și beneficiul nobililor polonezi. Însă, moștenirea sa rămâne vizibilă în anumite aspecte ale culturii și tradițiilor populațiilor vlahe, precum și în anumite aspecte ale dreptului cutumiar în zonele respective. Studiul ”Ius Valachicum” continuă să fie relevant pentru istorie, drept și antropologie în explicarea stilului de viață al localnicilor valahi. Din păcate este se pare că unicul în istoriografia mondială. Analiza acestuia oferă perspective valoroase asupra unui sistem juridic original, asupra adaptării comunităților pastorale la sisteme feudale complexe și asupra moștenirii culturale a vlahilor. Cercetările viitoare ar trebui să se concentreze pe analiza mai detaliată a documentelor arhivistice, pe compararea variațiilor regionale ale Ius Valachicum, și pe impactul său pe termen lung asupra dezvoltării sociale și economice a regiunii, conform lui Grzegorz Jawor.

Autorul polonez insistă în cercetarea sa că regiunile Chełm și Lublin nu au fost intens colonizate de vlahi. Așezarea lor a avut loc în principal în zone improprii pentru agricultura tradițională, din cauza condițiilor naturale. Unii proprietari de terenuri au integrat activitățile pastorale ale vlahilor în operațiunile lor agricole existente, prin așezarea unor familii vlahe individuale. Semnificația acestei zone în istoria colonizării vlahe nu constă în amploarea așezării sau numărul colonizatorilor, ci mai degrabă în faptul că aceste sate vlahe răspândite rar marchează limita cea mai nordică a numitei mișcări migratorii, la granița dintre Polonia Mică și Rutenia Roșie. Prezența așezărilor vlahe până la 300 de kilometri de zonele muntoase contrazice viziunea tradițională potrivit căreia așezarea vlahă a fost limitată exclusiv la zonele muntoase. Paradoxal, această concluzie a istoricului polonez evidențiază numărul mare, forța economică și juridică a valahilor gorali în zona mioritică submontană deal-vale a Carpaților Păduroși, fapt ce poate duce la concluzia autohtonității acestei populații din vremuri ancestrale, încă de dinainte de Burebista și Decebal, dar și a continuității localnicilor români, precum și a iradierii fenomenului social-economic al transhumanței.

Ionuț Țene

04-01-2025

Editorial (https://www.napocanews.ro/category/editorial) *gorali (https://www.napocanews.ro/tag/gorali), gregor (https://www.napocanews.ro/tag/gregor), ius valachicum (https://www.napocanews.ro/tag/ius-valachicum), jawor (https://www.napocanews.ro/tag/jawor), napocanews (https://www.napocanews.ro/tag/napocanews), Polonia (https://www.napocanews.ro/tag/polonia), romania (https://www.napocanews.ro/tag/romania), valahi (https://www.napocanews.ro/tag/valahi), zakopane (https://www.napocanews.ro/tag/zakopane)*

Stegarul Dac amenință că sare de pe clădirea unei universități din Capitală: Apăr o părticică de Hristos (Video) (https://www.napocanews.ro/2025/01/stegarul-dac-ameninta-ca-sare-de-pe-cladirea-unei-universitati-din-capitala-apar-o-particica-de-hristos-video.html)

Comentati

- Name (required)

 Your Name

- Mail (required)

 Your Email

- Website

 Your Website

Your Comment Here...

Submit Comment

Caută în site

Search

Categorii

Ultimele Stiri

”Ius Valachicum” la valahii gorali din evul mediu. Perspectiva istoricului polonez Grzegorz Jawor (https://www.napocanews.ro/2025/01/ius-valachicum-la-valahii-gorali-din-evul-mediu-perspectiva-istoricului-polonez-grzegorz-jawor.html)

Stegarul Dac amenință că sare de pe clădirea unei universități din Capitală: Apăr o părticică de Hristos (Video) (https://www.napocanews.ro/2025/01/stegarul-dac-ameninta-ca-sare-de-pe-cladirea-unei-universitati-din-capitala-apar-o-particica-de-hristos-video.html)

Tradiții și obiceiuri în Ajunul Bobotezei, în zona Clujului (https://www.napocanews.ro/2025/01/traditii-si-obiceiuri-in-ajunul-bobotezei-in-zona-clujului.html)

România – izvorul vindecător! (https://www.napocanews.ro/2025/01/romania-izvorul-vindecator.html)

Biografia metaforă în oglinda concavă a memoriei (https://www.napocanews.ro/2025/01/biografia-metafora-in-oglinda-concava-a-memoriei.html)

Parteneri - R3Media.ro

VIDEO | La 35 de ani de la Revoluție, în România i s-a tăiat microfonul unui artist pentru îndemn la…Revoluție și protest. Organizatorii au acuzat un plugușor incorect politic (https://r3media.ro/video-la-35-de-ani-de-la-revolutie-in-romania-i-s-a-taiat-microfonul-unui-artist-pentru-indemn-la-revolutie-si-protest-organizatorii-au-acuzat-un-plugusor-incorect-politic/)

Organizatorii unui festival de tradiții din Suceava i-au tăiat microfonul unui grup de colindători, din cauza conținutului urărilor făcute de…

Read more » (https://r3media.ro/video-la-35-de-ani-de-la-revolutie-in-romania-i-s-a-taiat-microfonul-unui-artist-pentru-indemn-la-revolutie-si-protest-organizatorii-au-acuzat-un-plugusor-incorect-politic/)

Source: Arhive PARTENER | R3media | Published: 30-12-2024 - 00:07

APEL DE SEARĂ (https://r3media.ro/apel-de-seara/)

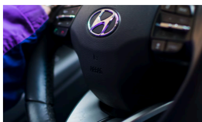
Sunt fiu de țăran și militar până voi ajunge în cosciug. Fie și din aceste două motive contează cum trăiesc,… Read more » (https://r3media.ro/apel-de-seara/)

Source: Arhive PARTENER | R3media | Published: 28-12-2024 - 18:30

Hyundai recheamă în service mii de mașini electrice, din cauza riscului extraordinar de mare de producere a accidentelor (https://r3media.ro/hyundai-recheama-in-service-masini-electrice-risc-extraordinar-de-mare-producere-accidente/)

Hyundai a rechemat în service mii de modele de vehicule electrice populare. Cauza? O defecțiune majoră care ar putea face…

Read more » (https://r3media.ro/hyundai-recheama-in-service-masini-electrice-risc-extraordinar-de-mare-producere-accidente/)

Source: Arhive PARTENER | R3media | Published: 27-12-2024 - 19:32

Georgia Georgescu – Miss Univers Democratic (https://r3media.ro/georgia-georgescu-miss-univers-democratic/)

E extrem de simplu și asta complică lucrurile. Interesele americane (regimul Biden) au dictat anularea alegerilor prezidențiale în România. Complicația…
Read more » (https://r3media.ro/georgia-georgescu-miss-univers-democratic/)

Source: Arhive PARTENER | R3media | Published: 21-12-2024 - 15:22

VIDEO | 17 decembrie 1989: Teleconferința lui Nicolae Ceaușescu privind reprimarea revoltei de la Timișoara. ANALIZA mesajelor lui Ceaușescu despre „lovitura de stat" (https://r3media.ro/17-decembrie-1989-teleconferinta-lui-nicolae-ceausescu-privind-reprimarea-revoltei-de-la-timisoara-analiza-lovitura-de-stat/)

Pe 17 decembrie 1989, Președintele României de-atunci, Nicolae Ceaușescu, organizează o teleconferință privind evenimentele din 16 decembrie de la Timișoara.…

Read more » (https://r3media.ro/17-decembrie-1989-teleconferinta-lui-nicolae-ceausescu-privind-reprimarea-revoltei-de-la-timisoara-analiza-lovitura-de-stat/)

Source: Arhive PARTENER | R3media | Published: 16-12-2024 - 22:40
